

De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening

Principes van goed wetenschappelijk onderwijs en onderzoek

's-Gravenhage 2004
herziening 2012
herziening 2014

Vereniging van Universiteiten (VSNU)

Inhoud

De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening	1
Preambule	3
Principes en Uitwerkingen	5
1. Eerlijkheid en zorgvuldigheid	5
2. Betrouwbaarheid	7
3. Controleerbaarheid	8
4. Onpartijdigheid	9
5. Onafhankelijkheid	10
6. Verantwoordelijkheid	11

Preambule

Deze Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening is opgesteld op verzoek van de Vereniging van Universiteiten (VSNU) in 2004. Aanleiding voor het opstellen van de gedragscode is de breed gedragen overtuiging dat medewerkers¹ aan instellingen die een maatschappelijke rol vervullen, gehouden zijn aan een correcte uitoefening van hun taak. Regels voor die correcte uitoefening dienen op schrift gesteld te zijn om ze te delen en er elkaar, indien nodig, op aan te kunnen spreken.

1. De code is van toepassing op de wetenschapsbeoefening, waaronder wordt verstaan wetenschappelijk onderwijs en onderzoek aan alle universiteiten² die hebben verklaard deze code tot uitgangspunt te nemen. Preciezer gezegd is de code opgesteld voor de individuele wetenschapsbeoefenaar, dat zijn allen die betrokken zijn bij wetenschappelijk onderzoek en onderwijs binnen de kaders van een universiteit, met inbegrip van studenten. De code heeft ook betrekking op degenen die bestuurlijke verantwoordelijkheid dragen voor de wetenschapsbeoefening.
2. De code heeft als uitgangspunt de bestuurlijk autonome universiteit die de academische vrijheid van de daarbinnen werkzame wetenschapsbeoefenaren garandeert. De universiteit draagt de verantwoordelijkheid om die vrijheid te bevorderen binnen de kaders van de vastgelegde onderwijs- en onderzoeksprogramma's.
3. De code heeft tegelijkertijd als uitgangspunt dat een universiteit een samenwerkingsverband is van diverse partijen. De belanghebbenden bij correcte wetenschapsbeoefening zijn zowel de wetenschapsbeoefenaren en aankomende wetenschapsbeoefenaren zoals studenten en promovendi, als de afnemers van het onderzoek en de valorisatie, dus de overheid, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven, financiers en gebruikers. Integer handelen door iedere wetenschapsbeoefenaar is een essentiële voorwaarde voor het stellen van vertrouwen in de wetenschap door al deze belanghebbenden. Integer handelen is het fundament waarop goede en betrouwbare wetenschapsbeoefening rust.
4. De code bevat principes die de leden van de academische gemeenschap individueel, tegenover elkaar en tegenover de maatschappij in acht moeten nemen. De principes kunnen worden opgevat als algemene opvattingen over goede wetenschapsbeoefening en als instrument van zelfregulering. Als overkoepelend principe geldt dat iedere wetenschapsbeoefenaar gebonden is aan de kaders die door Nederlandse en internationale wetgeving zijn gesteld. Aan die wettelijke kaders wordt in deze gedragscode verder geen aandacht besteed. Een tweede overkoepelend principe is transparantie; iedere wetenschapsbeoefenaar dient inzichtelijk te (kunnen) maken hoe hij deze principes in praktijk brengt.
5. De in de code genoemde principes zijn nader gespecificeerd in uitwerkingen. Deze uitwerkingen vormen een normstelling voor het gedrag van docenten, onderzoekers, studenten en bestuurders. Zij geven de nationale en internationale *best practices* weer. Afwijkingen kunnen onder omstandigheden gerechtvaardigd zijn.

¹ Onder medewerker wordt in deze code verstaan degene die cf. de CAO-NU een dienstverband heeft (gehad) bij de universiteit of die anderszins werkzaam is (geweest) onder verantwoordelijkheid van de universiteit.

² Onder universiteit wordt in deze code mede verstaan de (onderzoeks-)organisaties die hebben verklaard deze code tot uitgangspunt te nemen.

Het kunnen toepassen van de bepalingen is afhankelijk van de concrete omstandigheden waarin de wetenschapsbeoefenaar zich bevindt. Bovendien kunnen de omstandigheden waarin de universiteit zich bevindt veranderen. Iedere wetenschapsbeoefenaar dient echter in staat te zijn gemotiveerd uit te leggen of — en zo ja waarom en in hoeverre— hij afwijkt van de uitwerkingen van de gedragscode wetenschapsbeoefening (de regel 'pas toe of leg uit').

6. De code omvat deze preambule, de principes en hun uitwerkingen, schendingen van de wetenschappelijke integriteit en het preventiebeleid van de universiteiten. Er zijn zes principes van behoorlijke wetenschapsbeoefening:
Eerlijkheid en zorgvuldigheid
Betrouwbaarheid
Controleerbaarheid
Onpartijdigheid
Onafhankelijkheid
Verantwoordelijkheid
7. Alle universiteiten en de daar werkzame wetenschapsbeoefenaren doen al het nodige om zich de inhoud van deze code eigen te maken. Zij dragen er bovendien zorg voor dat de gedragscode wordt bediscussieerd in de academische gemeenschap. Hierdoor wordt bewustwording gestimuleerd van wat wordt verstaan onder goed wetenschappelijk onderwijs en onderzoek.
8. Deze code verplicht de wetenschapsbeoefenaren niet alleen tot naleving, maar zij hebben ook een verantwoordelijkheid in het bevorderen van de naleving ervan in hun academische omgeving. Bij de bestuursorganen van de universiteit rust een verplichting om de naleving van de code te bevorderen en te handhaven. De universiteit heeft een openbaar en dwingend reglement dat de onafhankelijke behandeling van klachten over schendingen van de wetenschappelijke integriteit reguleert.
9. De opstellers van de gedragscode zijn zich er van bewust dat met deze code niet alle problemen zijn beschreven. Er zijn grensgevallen en dilemma's denkbaar of bekend uit de wetenschapspraktijk, waar een code geen pasklaar antwoord op kan geven. Onderzoekers worden aangemoedigd voorbeelden daarvan op te werpen en er onderling over te discussiëren.
10. De code beschrijft het gedrag dat van de wetenschapsbeoefenaar verwacht wordt en bevat daarom geen klachtprocedures. Deze zijn beschreven in de door de instellingen zelf ingestelde klachtenregeling wetenschappelijke integriteit. In deze klachtenregelingen en in het Landelijk Model Klachtenregeling Wetenschappelijke Integriteit is omwille van de duidelijkheid in de bijlage aangegeven welke de schendingen van de wetenschappelijke integriteit zijn, waarop deze klachtprocedures van de instellingen in ieder geval betrekking hebben. Voor alle duidelijkheid wordt benadrukt dat het afwijken van een gedragsregel uit deze gedragscode niet per definitie een schending van de wetenschappelijke integriteit hoeft in te houden.
11. De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening is vastgesteld door het Algemeen Bestuur van de Vereniging van Universiteiten op 17 december 2004 en trad in werking op 1 januari 2005.
De code is aangepast op 25 mei 2012.
De code is opnieuw aangepast op 31 oktober 2014, in overleg met de KNAW.

Principes en Uitwerkingen

1. Eerlijkheid en zorgvuldigheid

Principe

Wetenschapsbeoefenaren zijn eerlijk en openhartig over hun onderzoek en over de toepassingen ervan. Wetenschappelijke activiteiten geschieden met zorgvuldigheid. Prestatiedruk mag daaraan geen afbreuk doen.

Definitie

Van de onderzoeker wordt gevraagd dat hij open en genuanceerd is over onzekerheidsmarges en andere begrenzingsen van de geldigheid van zijn onderzoek en dat van zijn vakgenoten. Hij communiceert realistisch over de resultaten van zijn onderzoek. Het handelen van een wetenschapsbeoefenaar is zorgvuldig als het gebeurt met de toewijding en de nauwkeurigheid die nodig zijn om het beroep goed te kunnen uitoefenen.

Uitwerking

- 1.1. De wetenschapsbeoefenaar weet dat wetenschap uiteindelijk is gericht op waarheidsvinding en dat hij daarom bij de presentatie van de aard en reikwijdte van zijn resultaten zo precies mogelijk dient te zijn. Hij zal dus niet liegen over zijn bevindingen of over daaraan verbonden onzekerheden. Zorgvuldigheid strekt zich ook uit tot het presenteren van twijfels en contra-indicaties.
- 1.2. Iedere wetenschapsbeoefenaar toont respect voor mensen en dieren die betrokken zijn bij wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Onderzoek met mensen is principieel slechts mogelijk als zij *informed consent* hebben verleend, de risico's gering zijn, en de privacy van de betrokkenen afdoende wordt beschermd. Onderzoek met dieren is slechts toegestaan met de wettelijk vereiste toestemming en met inachtneming van de wettelijke richtlijnen.
- 1.3. Door correcte bronvermelding wordt duidelijk gemaakt welke de intellectuele herkomst is van de geciteerde of geparafraseerde teksten. Dit geldt ook voor informatie afkomstig van het internet en uit anonieme bronnen. Zonder bronvermelding worden geen teksten of resultaten van onderzoek van anderen overgenomen.
- 1.4. Auteurschap wordt erkend. In het vakgebied gebruikelijke regels worden daarbij nageleefd.
- 1.5. Een wetenschapsbeoefenaar zal geen (delen uit) eerder gepubliceerd eigen werk opnieuw publiceren als ware dit een nieuwe bijdrage aan de wetenschappelijke literatuur. Wanneer hij eerder gepubliceerde bevindingen opnieuw publiceert, zal hij dat door correcte bronvermelding of op andere in zijn vakgebied aanvaarde wijze duidelijk maken. Hergebruik zonder bronvermelding van korte teksten die al dan niet samen met co-auteurs zijn gepubliceerd is binnen veel wetenschapsgebieden geoorloofd en zelfs gebruikelijk indien het gaat om korte passages in inleiding, theorievorming en methodebeschrijving.

- 1.6. Zorgvuldigheid blijkt uit precisie en nuance bij het verzorgen van wetenschappelijk onderwijs, het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek en het publiceren van de resultaten daarvan en bij andere vormen van kennisoverdracht.
- 1.7. Zorgvuldigheid beperkt zich niet tot het uitvoeren van en rapporteren over wetenschappelijk onderzoek, maar strekt zich ook uit tot de relaties tussen wetenschapsbeoefenaren onderling, tussen promotor en promovendus, tussen docenten en studenten en in relaties met de maatschappij.
- 1.8. Goed mentorschap is essentieel: een student, een promovendus en een juniormedewerker bevinden zich in een hiërarchisch ondergeschikte positie. De verantwoordelijkheden van personen betrokken bij onderwijs en onderzoek zijn binnen de instelling duidelijk omschreven en worden nageleefd.
- 1.9. Een wetenschapsbeoefenaar vermijdt persoonlijke relaties die een redelijke twijfel zouden kunnen wekken aan de objectiviteit van zijn beslissingen, of die tot enige vorm van dwang of uitbuiting van een hiërarchisch ondergeschikte zouden kunnen leiden.
- 1.10. Een wetenschapsbeoefenaar draagt er zorg voor dat zijn deskundigheid voor het uitoefenen van zijn taken op peil blijft. Hij aanvaardt geen taken waarvoor hij de nodige deskundigheid mist. Zo nodig geeft hij de grenzen van zijn deskundigheid aan.
- 1.11. Een wetenschapsbeoefenaar is medeverantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijsprogramma waarvoor hij onderwijs verzorgt, en voor de wetenschappelijke en maatschappelijke waarde van het onderzoeksprogramma waaraan hij deelneemt. Hij volgt zijn eigen voorkeuren alleen voor zover dat met die verantwoordelijkheid verenigbaar is.

2. Betrouwbaarheid

Principe

De reputatie van betrouwbaarheid van de wetenschap wordt door iedere wetenschapsbeoefenaar met zijn handelwijze ondersteund en versterkt. Een wetenschapsbeoefenaar is betrouwbaar in de uitvoering van zijn onderzoek en het rapporteren daarover, en evenzeer in de overdracht van zijn kennis in onderwijs en publicaties.

Definitie

Een wetenschapsbeoefenaar handelt betrouwbaar als hij nauwgezet onderzoek uitvoert en zorgt dat de verslaglegging van het onderzoek volledig is. Dit maakt wetenschappelijk onderzoek traceerbaar, controleerbaar en toetsbaar. Betrouwbaarheid heeft zowel betrekking op het gedrag van de wetenschapsbeoefenaar als op zijn schriftelijke werk. Over (statistische) onzekerheid van onderzoeksresultaten en foutenmarges wordt in publicaties melding gemaakt.

Uitwerking

- 2.1. De onderzoeksdata zijn daadwerkelijk verzameld. De gebruikte statistische methoden zijn in overeenstemming met de methodologische standaarden voor het gebruikte type gegevens. Het selectief weglaten van onderzoeksresultaten wordt gemeld en beargumenteerd.
- 2.2. Speculaties naar aanleiding van de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek worden als zodanig herkenbaar in rapportages opgenomen. Conclusies op basis van de gepresenteerde resultaten behoren niet speculatief te zijn.
- 2.3. Een (peer)reviewer maakt geen misbruik van het gedachtengoed van de betreffende auteur(s) zoals vervat in het te beoordelen artikel.
- 2.4. Een wetenschapsbeoefenaar geeft, als beslissingen over zijn loopbaan of zijn taken aan de orde zijn, een volledig en eerlijk beeld van zijn bekwaamheden.
- 2.5. Bij informatieoverdracht in het onderwijs wordt selectieve weergave van beschikbare kennis vermeden of beargumenteerd. Overgedragen wetenschappelijke kennis is duidelijk onderscheidbaar van eigen opvattingen of speculaties daarover.

3. Controleerbaarheid

Principe

Gepresenteerde informatie is controleerbaar. Als onderzoeksresultaten openbaar worden gemaakt, blijkt duidelijk waar de gegevens en de conclusies op zijn gebaseerd, waaraan ze zijn ontleend en waar ze te controleren zijn.

Definitie

Handelen is controleerbaar als het voor anderen mogelijk is om na te gaan of het voldoet aan relevante maatstaven (bijvoorbeeld van kwaliteit of betrouwbaarheid).

Uitwerking

- 3.1. Onderzoek moet gerepliceerd kunnen worden om de juistheid ervan te testen. De keuze van de onderzoeksvraag, de opzet van het onderzoek, de keuze van de gehanteerde methode en verwijzing naar geraadpleegde bronnen is zodanig nauwkeurig gedocumenteerd dat controle op alle stappen van het onderzoeksproces in beginsel mogelijk is.
- 3.2. De kwaliteit van dataverzameling, data-invoer, dataopslag en dataverwerking wordt goed bewaakt. Goede verslaglegging van alle stappen en controle op de uitvoering is noodzakelijk (labjournaals, voortgangsrapportages, documentatie van afspraken en beslissingen enz.).
- 3.3. De bewaartermijn van ruwe onderzoeksgegevens is minimaal 10 jaar. Deze gegevens worden op aanvraag ter beschikking gesteld aan andere wetenschapsbeoefenaren, tenzij wettelijke bepalingen zich daartegen verzetten.
- 3.4. Ruwe onderzoeksgegevens worden zodanig gearchiveerd dat deze te allen tijde met een minimum aan tijd en handelen kunnen worden geraadpleegd.
- 3.5. Bij al het onderwijsmateriaal, ook bij mondelinge informatieoverdracht, wordt de herkomst of de bron daarvan vermeld.

4. Onpartijdigheid

Principe

De wetenschapsbeoefenaar laat zich bij zijn wetenschappelijke activiteiten leiden door geen ander belang dan het wetenschappelijk belang. Hij is altijd bereid zich daarvoor te verantwoorden.

Definitie

Een wetenschapsbeoefenaar is onpartijdig en objectief als hij zich bij zijn oordeelsvorming en beslissingen niet laat leiden door persoonlijke belangen, voorkeur, genegenheid of vooroordeel, of door de belangen van zijn opdrachtgever/financier.

Uitwerking

- 4.1. Wetenschapsbeoefenaren geven anderen de ruimte om zich intellectueel onafhankelijk op te stellen. Dit geldt met name wanneer er sprake is van een hiërarchische relatie, zoals tussen promotor en promovendus, of tussen docent en student.
- 4.2. De keuze van methoden en criteria is uitsluitend afgestemd op het doel van waarheidsvinding en niet op externe doelen als commercieel succes of politieke invloed.
- 4.3. Een reviewer gaat bij zichzelf te rade of er sprake kan zijn van een onpartijdig oordeel over een manuscript, bijvoorbeeld als het om een concurrerende onderzoeksgroep gaat.
- 4.4. In de beoordeling van de prestaties van anderen (peer review van onderzoek en van manuscripten) laat een wetenschapsbeoefenaar zich leiden door wetenschapsinhoudelijke argumenten. Hij ziet af van een oordeel over een manuscript als er twijfel kan zijn over de onafhankelijkheid van zijn oordeel.
- 4.5. Een wetenschapsbeoefenaar is pas verdediger van een bepaald wetenschappelijk standpunt als dat standpunt voldoende wetenschappelijk is onderbouwd. Rivaliserende standpunten dienen daarnaast te worden gemeld en toegelicht.
- 4.6. Het uitsluitend voorschrijven van eigen studieboeken in het onderwijs wordt in elk geval op curriculumniveau vermeden.
- 4.7. Iedere wetenschapsbeoefenaar die verbonden is aan een universiteit publiceert een actueel en volledig overzicht van zijn relevante nevenfuncties en maakt die informatie toegankelijk via de website van de universiteit.
- 4.8. Iedere universiteit vermeldt in zijn jaarverslag, dan wel op zijn website, hoe is omgegaan met het rapporteren van nevenfuncties van zijn werknemers.

5. Onafhankelijkheid

Principe

Wetenschapsbeoefenaren verrichten hun werk in academische vrijheid en in onafhankelijkheid. Voor zover beperkingen van die vrijheid onvermijdelijk zijn worden zij zichtbaar gemaakt.

Definitie

Bij de presentatie van inzichten als juist en relevant is een wetenschapsbeoefenaar onafhankelijk als hij zich daarbij alleen laat beïnvloeden door het oordeel van anderen voor zover dat berust op wetenschappelijk gezag. Hij laat zich niet op andere gronden beïnvloeden.

Uitwerking

- 5.1. Als een wetenschapsbeoefenaar onderwijs of onderzoek in opdracht van derden verricht, wordt hij in staat gesteld om, nadat de kaders zijn vastgesteld, de opdracht onafhankelijk van de opdrachtgevers uit te voeren. De probleemstelling is wetenschappelijk interessant, niet alleen met het oog op het specifieke belang van de opdrachtgever. De gebruikte methode is wetenschappelijk verantwoord. Op de onderzoeksresultaten heeft de opdrachtgever geen invloed.
- 5.2. Opdrachten dragen aantoonbaar bij aan het wetenschappelijk onderwijs of onderzoek.
- 5.3. Altijd is duidelijk gemaakt wat de verhouding is van de uitvoerder tot de opdrachtgever, bijvoorbeeld wanneer adviseurschappen of andere verbindingen bestaan. Mogelijke schijn van belangenverstrengeling wordt altijd vermeden dan wel vermeld in publicaties.
- 5.4. Publicatie van de wetenschappelijke onderzoeksresultaten is gewaarborgd. In afspraken met een externe financier wordt altijd vastgelegd dat de wetenschapsbeoefenaar de vrijheid heeft de bevindingen binnen een nader aangeduide redelijke termijn te publiceren.
- 5.5. Externe financiers van wetenschappelijke activiteiten worden met name genoemd. Voor onderzoek betekent dat bijvoorbeeld een naamsvermelding in publicaties of congrespresentaties waarin resultaten van gesponsord onderzoek worden gepresenteerd; voor onderwijs betekent dat bijvoorbeeld vermelding bij cursusaankondiging en -materiaal.

6. Verantwoordelijkheid

Principe

Wetenschapsbeoefenaren geven zich rekenschap van hun verantwoordelijkheid voor de maatschappelijke implicaties van hun wetenschappelijk werk. Zij zijn aanspreekbaar op de keuze van onderzoeksthema's en in staat deze uit te leggen.

Definitie

De wetenschapsbeoefenaar is zich ervan bewust dat hij de middelen en faciliteiten krijgt wetenschappelijk onderzoek te doen en daarin vrije keuzes te maken. Die keuzes legt hij naar beste eer en geweten uit.

Uitwerking

- 6.1. Onderzoekers zijn bereid en in staat zowel ex ante als ex post verantwoording af te leggen over de keuze van hun onderzoeksthema's. Onderzoekers rapporteren inzichtelijk en volledig over hoe zij de onderzoeksmiddelen hebben besteed en welke keuzen zij daarbij hebben gemaakt.
- 6.2. Wetenschapsbeoefenaren laten zich eerlijk en loyaal de maat nemen over de door hen geleverde kwaliteit. Zij werken mee aan in- en externe beoordelingen van hun onderzoek.